

E-parliament and its role in the realization of democracy

*Sevda Amiri Zargabad**¹, *Seyed Hossein Malakouti Hashtjin*²

1. Ph.D. Student in Public Law, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: sevdaamiri20202020@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Public Law, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Email: malakooti@tabrizu.ac.ir

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2022.146017

Received:
15 December 2020

Accepted:
28 February 2021

Published:
20 March 2022

A B S T R A C T

In this century, the parliament is trying to use new technologies to achieve its goals. These goals include transparency, engagement, and participation in parliamentary processes, both oversight and legislative. Electronic parliament is a new form of parliament that seeks transparency in parliamentary activities by using information and communication technologies. The main purpose of e-parliament is to provide an effective solution to improve the performance of this institution. Improving the performance of this institution can provide a platform for the realization of e-democracy. The role that information and communication technologies play in relation to e-democracy is varies according to the traditional form of democracy. Therefore, in order to achieve e-democracy, the parliament should be

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

equipped with modern electronic tools to be able to achieve e-democracy in society. One of the reasons for the tendency of societies to indirect democracy has been the impossibility of gathering people to express their views and also to participate in legislation. Thus, e-democracy can lead to the realization of direct democracy in political processes. In this article, by examining the concept of e-parliament, its role in achieving e-citizen participation as an essential element of democracy has been examined. The main purpose of this study is to introduce new electronic parliamentary tools to achieve digital democracy in society.

Keywords: E-participation, E-parliament, E-democracy, Citizens, E-tools.

Excerpted from the dissertation entitled "The concept, principles and desirable components of parliamentary oversight and the requirements for its application in Iranian law." Master Thesis, University of Tabriz, Faculty of Law and Social Sciences.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Seyyed Hossein Malakooti Hashtjin: Supervision, Project administration

Sevda Amiri Zarg Abad: Conceptualization, Methodology, Formal analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Amiri Zargabad, Sevda & Seyed Hossein Malakouti Hashtjin. "E-parliament and its role in the realization of democracy" *Journal of Legal Research* 20, no. 48 (March 20, 2022): 159-184.

Extended Abstract

What is of particular importance today, especially in democracies, is the way a country's parliament can communicate with the people. In other words, no matter how much the society's relationship with the parliament and its representatives is facilitated, we can see the establishment of democracy in its true sense. In this regard, the electronicization of the parliamentary institution can lead to deepening and facilitating the relationship between the electorate and the elected. In fact, this institution can achieve this important goal and become a more efficient institution in society by using what is interpreted today as mass media or the same information and communication technologies. If the parliament can find a way to communicate directly with the people, it will be able to highlight the role of direct democracy, which is now rejected in the political system of most countries in the world. Because in this case, the people will be able to directly monitor the work processes of the parliament and lead to the transparency of this institution as much as possible. In other words, these e-initiatives may bring citizens, different groups, mindsets and values closer together and allow them to exchange ideas and build communication networks. Therefore, with these interpretations, the concept of electronic parliament is created. According to the World Parliamentary Report released in 2008 by the Inter-Parliamentary Union, e-Parliament is an institution that is more transparent, accessible and accountable through information and communication technology, giving people greater access gives to parliamentary documents and activities. In this type of parliament, individuals use information and communication technologies to more effectively support its core functions of effective representation, legislation, and oversight. In other words, by using modern technologies and standards and adopting supportive policies, the e-parliament strengthens the development of a fair and inclusive information society. In this regard, in order to realize the concept of electronic parliament, this institution needs to have special electronic tools. Because just as tools such as impeachment, financial supervision, parliamentary commissions, etc. are known as parliamentary tools in the legal system of the world, different electronic tools can be considered and proposed for the realization of electronic parliament. These tools should use information and communication technology to facilitate citizen participation in parliamentary affairs. One of the tools that parliament can use to become electronic is the possibility of using

electronic requests for citizens in parliament. Electronic petitions are a clearer and more responsive way than other petitions that facilitate communication between agencies and the public and are increasingly important in reducing the level of political conflict. In fact, the integration of information and communication technologies makes the application process more accessible, convenient and efficient. This is especially useful for groups that are less involved in a country's political process, such as young people, the disabled, and people living in remote and remote communities. In addition to electronic requests, other electronic tools such as tracking 1- bill in parliament electronically 2- Using mobile apps in parliament 3- Proposing legislation by citizens electronically 4- Participatory electronic budgeting 5- Electronic voting 6 Electronic legislation 7- Using the network Are social. Finally, e-Parliament can help make the right decisions and opinion polls by creating virtual community opportunities, online voting and discussion. Finally, the creation of an e-parliament can be considered as an important step towards the growth and excellence of civil society and support the role of this society in political communication. In this article, various aspects of e-parliament and its role in the realization of e-democracy are examined. Nowadays, due to the proliferation of electronic devices and, most importantly, the major role that the Internet plays as an important electronic tool in human life today, its role in political communication cannot be hidden. Therefore, the parliament, as an important political institution in the legal system of countries, can use the Internet in its communication with citizens and their participation in decisions related to legislation and other tasks. Parliament's use of new means of communication can facilitate citizen participation in parliamentary decisions and other tasks.

پارلمان الکترونیکی و نقش آن در تحقق دموکراسی

سودا امیری زرگ آباد*^۱، سید حسین ملکوتی هشتجین^۲

۱. دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

* نویسنده مسئول: Email: sevdaamiri20202020@gmail.com

۲. استادیار، گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

Email: malakooti@tabrizu.ac.ir

چکیده:

در قرن حاضر نهاد پارلمان در تلاش است تا از فناوری‌های جدید، به منظور تحقق اهداف خویش بهره گیرد. این اهداف شامل شفافیت، تعامل و جلب مشارکت در فرآیندهای پارلمانی اعم از نظارتی و تقنینی است. پارلمان الکترونیکی، شکل نوینی از پارلمان است که با استفاده فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی در پی شفافیت فعالیت‌های پارلمانی است. هدف اصلی پارلمان الکترونیکی ارائه یک راه‌حل مؤثر برای بهبود عملکرد این نهاد است. بهبود عملکرد نهاد مذکور می‌تواند بستری از ارکان تحقق دموکراسی الکترونیکی را فراهم آورد. نقشی که فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی در ارتباط با دموکراسی الکترونیکی ایفا می‌کنند، با توجه به شکل سنتی دموکراسی متفاوت است. بنابراین در راستای تحقق دموکراسی الکترونیکی، نهاد پارلمان بایستی مجهز به ابزارهای نوین الکترونیکی گردد تا بتواند

پژوهشکده حقوق

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2022.146017

تاریخ دریافت:
۲۵ آذر ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش:
۱۰ اسفند ۱۳۹۹

تاریخ انتشار:
۲۹ اسفند ۱۴۰۰

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

دموکراسی الکترونیکی در جامعه را محقق سازد. یکی از دلایل گرایش جوامع به دموکراسی غیرمستقیم، عدم امکان عملی اجتماع مردم به منظور بیان نظرات خویش و نیز مشارکت در قانونگذاری بوده است. از این رو دموکراسی الکترونیکی می‌تواند منجر به تحقق دموکراسی مستقیم در فرآیندهای سیاسی گردد. در این نوشتار با بررسی مفهوم پارلمان الکترونیکی، نقش آن در تحقق مشارکت الکترونیکی شهروندان به عنوان رکن اساسی دموکراسی، مورد بررسی قرار گرفته است. هدف اصلی این پژوهش، معرفی ابزارهای نوین الکترونیکی پارلمانی به منظور تحقق دموکراسی دیجیتالی در جامعه است.

کلیدواژه‌ها:

مشارکت الکترونیکی، پارلمان الکترونیکی، دموکراسی الکترونیکی، شهروندان، ابزارهای الکترونیکی.

برگرفته از پایان‌نامه با عنوان «مفهوم، مبانی و مؤلفه‌های مطلوب نظارت پارلمانی و مقتضیات اعمال آن

در حقوق ایران» پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

سیدحسین ملکوتی هشتجین: نظارت، مدیریت پروژه

سودا امیری زرگ آباد: مفهوم‌سازی، نوشتن - بررسی و ویرایش، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، روش‌شناسی.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

امیری زرگ آباد، سودا و سید حسین ملکوتی هشتجین، «پارلمان الکترونیکی و نقش آن در تحقق دموکراسی». مجله پژوهش‌های حقوقی ۲۰، ش. ۴۸ (۲۹ اسفند ۱۴۰۰): ۱۵۹-۱۸۴.

مقدمه

در یک کشور دموکراتیک، پارلمان مطلوب مقتضی ارتباط با مردم در سویه‌های مختلف است. در عصر اطلاعات، فناوری‌های ارتباطاتی در برقراری و گسترش ارتباطات نهاد پارلمان با مردم نقش پویایی را می‌توانند ایفا کنند. از سوی دیگر ارتباطات مردمی با پارلمان برای تحقیق از دولت امری ضروری است به گونه‌ای که شهروندان نظرات خویش را به صورت عمومی و صریح در مورد سیاست‌های دولت به نمایندگان پارلمان گزارش می‌کنند.

اهمیت ارتباطاتی که شهروندان با تمام اعضای پارلمان دارند توسط بسیاری از نهادهای بین‌المللی از قبیل «مؤسسه دموکراتیک ملی برای امور بین‌المللی»، مورد شناسایی قرار گرفته است. این مؤسسه پیشنهاد می‌دهد که دستیابی آزاد به اطلاعات درباره پارلمان و نیاز به مشارکت شهروندان امری ضروری است و پارلمان بایستی به صورت قانونی حقوق شهروندان را در ارتباط با مشارکت در نظارت و وظایف قانونگذاری پارلمان به رسمیت شناسد. به منظور تحقق مشارکت مؤثر شهروندان، به صورت عمومی سه پیش نیاز مطرح می‌گردد؛ اول اینکه، همواره اطلاعاتی در ارتباط با رویه‌های پارلمانی در دسترس اعضای پارلمان قرار گیرد. دوم، نهاد پارلمان، شهروندان را در ارتباط با مسائل و مشکلات مورد بحث در آن آگاه گرداند و در نهایت، پارلمان، مشارکت واقعی شهروندان را از طریق درخواست‌ها، ارتباط با کمیسیون‌ها و به طور مستقیم با اعضای پارلمان، تدارک بیند.^۲

یکی از نتایج ایجاد پارلمان‌های الکترونیکی، تحقق مشارکت الکترونیکی شهروندان می‌باشد. مشارکت الکترونیکی شهروندان منجر به تحقق دموکراسی الکترونیکی خواهد شد. به عبارتی دیگر، با مشارکت شهروندان در امور پارلمانی، با توسل به ابزارها و وسایل اطلاعات و ارتباطات الکترونیکی، شهروندان در فعالیت‌ها و تصمیمات مربوط به امور پارلمان هر چه بیشتر مشارکت نموده و به خواسته‌ها و نظرات خویش جامه عمل خواهند پوشانید. لذا این مشارکت می‌تواند منجر به تحقق ابعاد مختلف دموکراسی گردد.

در این نوشتار سویه‌های گوناگون پارلمان الکترونیکی و نقش آن در تحقق دموکراسی الکترونیکی بررسی می‌شود. امروزه به دلیل گسترش ابزارهای الکترونیکی و مهم‌تر از همه نقشی عمده‌ای که اینترنت به عنوان یک ابزار الکترونیکی مهم در زندگی انسان امروز، ایفا می‌کند، نمی‌توان نقش آن را در ارتباطات سیاسی کتمان کرد. لذا پارلمان به عنوان یک نهاد سیاسی مهم در نظام حقوقی کشورها، می‌تواند از اینترنت در ارتباطات خویش با شهروندان و مشارکت دادن آنان در تصمیمات مربوط به قانونگذاری و سایر وظایف خویش، استفاده کند. بهره‌گیری پارلمان‌ها از ابزارهای نوین ارتباطی می‌تواند منجر به تسهیل مشارکت شهروندان در تصمیمات و سایر وظایف پارلمان گردد.

1. National Democratic Institute for International Affairs.

2. Roxanne Missingham, "E-parliament: Opening the door, *Government Information Quarterly* (2011): 427.

۱- مفهوم پارلمان الکترونیکی

«پارلمان الکترونیکی»^۳ برابر با گزارش جهانی پارلمان که در سال ۲۰۰۸ توسط «اتحادیه بین پارلمانی»^۴ منتشر شده است، به عنوان نهادی معرفی می‌شود که به واسطه فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی، شفاف‌تر، در دسترس‌تر و پاسخگوتر بوده و به مردم امکان دسترسی بیشتر به اسناد و فعالیت‌های پارلمانی را می‌دهد. در این نوع پارلمان اشخاص با استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی از وظایف اصلی آن یعنی نمایندگی، قانونگذاری و نظارت مؤثر به شکل مؤثرتری حمایت می‌کنند. به عبارتی دیگر با استفاده از فناوری‌ها و استانداردهای مدرن و اتخاذ سیاست‌های حمایتی، پارلمان الکترونیکی توسعه یافته‌ای از اطلاعاتی عادلانه و فراگیر را تقویت می‌نماید. یک جامعه اطلاعاتی فراگیر نیازمند استراتژی‌های پارلمان الکترونیکی است تا هم جمعیت شهری و هم جمعیت روستایی را مورد هدف قرار داده و از روش‌های مرتبط و در دسترس برای هر یک از گروه‌های مختلف استفاده کند. همچنین پارلمان الکترونیکی می‌تواند برای ترویج دموکراسی به شکلی که موجب تعامل میان پارلمان و شهروندان می‌گردد، طراحی شود.^۵

در راستای تحقق پارلمان الکترونیکی می‌توان نقش اینترنت را مورد توجه قرار داد. اینترنت با توجه به ماهیت کنونی آن، به راحتی می‌تواند مردم را در سراسر جهان به یکدیگر متصل سازد. این امر به دلیل اینکه زمینه‌ای برای بیان صدای مردم بدون محدودیت‌های مکانی را فراهم می‌آورد، پیامدهای مثبتی برای دموکراسی دارد که می‌توان از آن به «دموکراسی الکترونیکی»^۶ تعبیر کرد.^۷ در واقع اینترنت منجر به ارائه آزادی بیشتر به استفاده‌کنندگان از آن شده است به گونه‌ای که در ماهیت خواسته کاربران اینترنت تغییری ایجاد نگشته است و اینترنت صرفاً آنان را قادر می‌سازد تا سریع‌تر به خواسته خود دست یابند.^۸

پارلمان‌ها در سرتاسر جهان اعم از کشورهای توسعه‌یافته، در حال توسعه، دموکراتیک و حتی غیردموکراتیک اینترنت را به عنوان ابزاری مهم مورد پذیرش قرار داده‌اند. اجرای فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی در پارلمان فقط به معرفی چند سازکار الکترونیکی و استفاده از ایمیل مربوط نمی‌شود بلکه در ارتباط با تغییر رویه‌های پارلمانی نیز صدق می‌کند. در واقع اینترنت یک ابزار مهم برای ارتباط و به اشتراک گذاری اطلاعات پارلمانی است. با این حال، پذیرفتن اینترنت در پارلمان به خودی خود یک هدف نیست بلکه بایستی یک ابزار مفید برای ارائه اطلاعات دقیق، معتبر و آسان باشد.

3. E-Parliament.

4. Inter-parliamentary Union (IPU).

5. IPU. 2006. World e-Parliament Report 2008, vii.

6. Digital democracy.

7. Mandisi Tyumre, "e-Parliament to e-Democracy Creating a Model for Effective Management of Public Content", (degree of Master of Philosophy, Faculty of Arts and Social Sciences at Stellenbosch University, 2012),.11.

8. Robert Rodin, (With HARTMAN, CURTIS). *Free, Perfect, and Now: Connecting to the Three Insatiable Customer Demands* (New York: Touchstone, 2000), 196.

لذا به منظور دستیابی به موفقیت در این پیش فرض، بایستی تأکید فراوانی بر تحقق مفهومی به نام آموزش کرد. در ارتباط با پارلمان، این آموزش به مفهوم آموزش قانونگذاران و کارمندان آنان است. همچنین، وبسایت‌هایی که تعدادی از پارلمان‌ها برای مواردی نظیر توضیح به مردم در رابطه با اینکه چگونه آنان می‌توانند در فرآیندهای پارلمانی برای تأثیرگذاری بر قوانین به وسیله ارسال الکترونیکی اطلاعات یا به روشی دیگر، شرکت کنند نیز از اهمیت والایی برخوردار است.^۹

۲- مبانی پارلمان الکترونیکی

هدف اصلی سیستم پارلمان الکترونیکی تهیه یک راه‌حل مؤثر در زمینه فناوری اطلاعات به منظور بهبود عملکردهای قانونگذاری، نظارت و نمایندگی برای تحقق فرآیندهای کاری دیجیتالی در پارلمان است. یعنی پس از تحقق پارلمان دیجیتال فرآیندهای کاری پارلمان از کار بر روی کاغذ، بر فرآیندهای کاری دیجیتالی منتقل خواهد شد.^{۱۰} پارلمان الکترونیکی بستری از ارکان تحقق دموکراسی و مشارکت الکترونیکی است. تبیین مفهومی دموکراسی الکترونیکی و مشارکت الکترونیکی و سویه‌های مختلف آن در موجه‌سازی بنیان‌های پارلمان الکترونیکی شایسته توجه می‌باشد.

۳- دموکراسی الکترونیکی

یکی از بارزترین پیامدهای استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی در زندگی سیاسی، ظهور اصطلاح دموکراسی الکترونیکی است که مستقیماً به تکامل این الگوی دموکراسی مرتبط با رسانه‌های جدید، اشاره دارد. نقش فناوری‌های جدید به اندازه‌ای مهم است که حتی بعضی از نظریه‌پردازان حوزه دموکراسی از قبیل «هاگ»^{۱۱} و «لودر»^{۱۲}، ضمن معرفی اصطلاح دموکراسی الکترونیکی، در مورد تغییر در مفهوم سیستم‌های دموکراتیک که امروزه مورد استفاده قرار می‌گیرند نیز صحبت می‌کنند.^{۱۳}

دموکراسی الکترونیکی فرآیندی است که می‌تواند منجر به تحقق دموکراسی مستقیم یعنی شرکت تک تک اعضای جامعه در فرآیندهای سیاسی گردد. در حقیقت دموکراسی مستقیم در برابر دموکراسی غیرمستقیم قرار می‌گیرد و عمده‌ترین دلیلی که در سال‌های اخیر نظریه‌پردازان حقوق، بیشتر متمایل به دموکراسی غیرمستقیم بوده‌اند، عدم امکان عملی اجتماع مردم برای تصمیم‌گیری‌های مربوط به فرآیندهای سیاسی بوده است. بنابراین با تحقق دموکراسی الکترونیکی

9. Tyumre, op. cit., 12.

10. Technical requirements for the e-Parliament Information System of the Parliament of the Republic of Moldova, 2018, 9.

11. Barry N. Hague.

12. Brian Loader.

13. Magdalena Musial-Karg, "the influence of ICT on modern democracy. Selected dilemmas of electronic democracy", *political science review* (Przegląd Politologiczny) 2 (2016):.35.

می‌توان به تحقق دموکراسی مستقیم امیدوار بود. در حقیقت با ایجاد یک فضای مجازی، اعضای جامعه قادر خواهند بود تا در فرآیندهای سیاسی و امور مهم مملکتی شرکت نمایند.^{۱۴} همان‌گونه که دموکراسی از اشکال متفاوتی برخوردار است، استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی نیز در این زمینه به شکل‌های متفاوتی صورت می‌گیرد. دولت‌ها اغلب با توجه به دلایلی نظیر کارایی فناوری‌های جدید و صرفه‌جویی در وقت و هزینه، راه‌حلهایی را انتخاب می‌نمایند که مبتنی بر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی مذکور باشند. در یک مفهوم کلی، دموکراسی الکترونیکی فرآیندی است که به طور فعال، در پی مشارکت شهروندان برای شکل دادن به گفت‌وگوهای سیاسی و مداخله در روند سیاست‌گذاری کشور است.^{۱۵}

دیدگاه‌های بسیار متفاوتی از دموکراسی الکترونیکی وجود دارد. برخی از نظرات از مشارکت‌های فردی به «سبک استفاده از فناوری‌های ارتباطی برای تسهیل اقدامات دموکراتیک»^{۱۶} پشتیبانی می‌کنند. درحالی‌که برخی دیگر بر روی بحث و گفت‌وگو تأکید داشته و گروهی دیگر بر روی جامعه‌سازی و شمول اجتماعی تأکید می‌ورزند. به صورت کلی دموکراسی را می‌توان به دو بُعد تفکیک نمود: بُعد اول به هدف اصلی دموکراسی اشاره دارد و از آن به «دیدگاه‌های دولت - محور»^{۱۷} تعبیر می‌شود و بُعد دوم به مفهوم نمایندگی بوده و بر دموکراسی مستقیم تمرکز دارد که از آن نیز به «دیدگاه‌های شهروند - محور»^{۱۸} تعبیر می‌شود.^{۱۹}

یکی از دیدگاه‌هایی که درون دیدگاه‌های دولت - محور مورد بحث قرار می‌گیرد، دیدگاه کلاسیک غربی در رابطه با دموکراسی است که از آن به دموکراسی قانونی تعبیر می‌شود که یک دیدگاه رویه‌ای از دموکراسی بوده که مرتبط با قانون اساسی و سایر قوانین و مقررات به عنوان پایه‌های دموکراسی است. سه اصل اساسی در این دیدگاه شامل تفکیک قوا، سیستم نظارت و کنترل بین دولت، نهادهای دولتی و قضایی بوده و سومین اصل نیز نمایندگی است. در حقیقت در این دیدگاه تصمیم‌گیری و نمایندگی هدف و مفهوم دموکراسی است. در دیدگاه مذکور، کمبود اطلاعات جمع‌آوری شده و توزیع شده توسط دولت مهم‌ترین مشکلی است که با کمک رسانه‌های الکترونیکی رفع می‌شود. در این دیدگاه یک دولت کوچک و مؤثر که بر اساس فناوری اطلاعات و ارتباطات فعالیت می‌کند ارجحیت داشته و رسانه‌های الکترونیکی باید برای فعالیت‌های اطلاع‌رسانی، بازیابی اطلاعات توسط شهروندان و جمع‌آوری اطلاعات در بین شهروندان استفاده شوند.^{۲۰}

۱۴. مهدی نصر اصفهانی، قاسم شهبواری، مهربان هادی پیکانی، «حکمرانی الکترونیک چالش‌های دموکراسی»، *فصلنامه علمی ترویجی ترویج علم*، ۱۲(۱۳۹۶): ۸۹.

15. Julie Freeman and Sharna Quirke, "Understanding E-Democracy Government-Led Initiatives for Democratic Reform", *JeDEM-Journal of eDemocracy and Open Governmen* 5(2)(2013): 143-144.

16. Tele democracy referendum style.

17. Government-centric views.

18. Citizen-centric views.

19. Jan A.G.M. van Dijk. "Digital Democracy: Vision and Reality", Snellen, I, Thaens, M. and van der Donk, W, *Public Administration in the Information Age*, (2013): 3.

20. Ibid.4.

علاوه بر دموکراسی قانونی، مفهوم دیگری از دموکراسی به نام «دموکراسی رقابتی»^{۲۱} در این دیدگاه جای می‌گیرد. دموکراسی نخبه‌گرای رقابتی مدلی از دموکراسی است که در آن تصمیم‌گیری‌های اساسی بر عهده نخبگان سیاسی است و نقش مردم عادی در این مدل از دموکراسی کم‌رنگ می‌باشد.^{۲۲}

در دیدگاه دموکراسی رقابتی مذکور، رسانه‌های دیجیتال پیش از هر چیزی برای تبلیغات انتخاباتی مورد استفاده قرار می‌گیرند. چهار دیدگاه دیگر از دموکراسی دارای یک جهت‌گیری استراتژیک کاملاً متفاوت است. این دیدگاه‌ها دولت - محور نبوده و منبعث از جامعه مدنی می‌باشند. هدف حامیان این دیدگاه اجتماعی کردن سیاست به معنای قائل شدن نقش برجسته‌تری برای سازمان‌های اجتماعی و شهروندان است. در این دیدگاه فرض بر این است که شبکه‌های رایانه‌ای مانند اینترنت به آنها این امکان را می‌دهد که روی سیاست تأثیر بگذارند و حتی سیاست‌های مصوب نهادهای دولتی را کنار گذاشته یا آنها را با سیاست‌های مدنظر خویش جایگزین نمایند. این در حالی است که دو دیدگاه نخست که پیش‌تر مورد اشاره قرار گرفت، قصد تقویت سیاست نهادی را داشته و عمدتاً توسط سیاستمداران و مدیران مورد حمایت قرار می‌گیرند. دیدگاه‌های جایگزین، توسط بسیاری از سازمان‌های اجتماعی و شهروندان به خصوص افراد با انگیزه سیاسی و افراد با تحصیلات نسبتاً بالا مورد حمایت قرار می‌گیرد.^{۲۳}

علاوه بر این، در این بُعد از دموکراسی رادیکال‌ترین دیدگاه، مربوط به «دموکراسی پله بیستی»^{۲۴} است. تئوری دموکراسی پله بیستی میراث «وبر»^{۲۵} می‌باشد. به باور وی دموکراسی پله بیستی نوعی خاصی از حاکمیت کاریزماتیک بوده و آن را به عنوان وسیله‌ای به منظور غلبه بر بوروکراسی معرفی می‌نماید. چهره اصلی در این نظریه یک رهبر کاریزماتیک است که توسط رأی‌گیری مستقیم عمومی انتخاب می‌گردد. علاوه بر آنچه که وبر در ارتباط با این نوع دموکراسی بیان داشته است، مطابق با نظرات معاصر در رابطه با دموکراسی پله بیستی، هر شهروند بایستی از فرصت لازم برای پذیرش یا رد قوانینی که بر زندگی وی تأثیرگذار است، برخوردار باشد. در این چهارچوب، دموکراسی پله بیستی می‌تواند با گرایش‌های استبدادی همراه بوده و رهبر رژیم را قادر سازد تا از مقبولیت عمومی به عنوان یک وسیله مهم به منظور مشروعیت بخشی به تصمیمات سیاسی استفاده نماید.^{۲۶}

در یک مفهوم کلی دموکراسی پله بیستی به معنای اولویت دادن به دموکراسی مستقیم به جای دموکراسی غیرمستقیم (نماینده‌گری) است. فرصت‌های ارائه شده توسط شبکه‌های رایانه‌ای برای

21. Competitive Democracy.

۲۲. علی رجیلو و مژگان خوشنام، «جهانی شدن و سرنوشت مدل‌های دموکراسی»، *جامعه‌شناسی تاریخی* ۱(۱۳۹۵): ۱۴۱.

23. .Van Dijk, op. cit., 4.

24. Plebiscitary democracy.

25. Weber.

26 . Nataliya Vinnykova, "Traps of Plebiscitary Decisions", *European Political and Law Discourse*, 2(2017): p.22.

برگزاری نظرسنجی‌های الکترونیکی و رفراندوم و بحث و گفت‌وگوی آنلاین، برای هواداران این دیدگاه بسیار جذاب است.^{۲۷}

دیدگاه دیگر، «دموکراسی کثرت‌گرا»^{۲۸} است. به صورت کلی تکثرگرایی یا پلورالیسم صرفاً به مفهوم وجود تفاوت‌ها در یک جامعه نیست، بلکه به معنای قبول و تعامل با تفاوت‌های مذکور می‌باشد.^{۲۹}

اگر چنانچه در نتیجه تکثرگرایی در یک جامعه، فضای باز سیاسی به وجود آید، متعاقب این روند اندیشه‌های سیاسی متفاوت مجال لازم برای بیان نظرات خویش را پیدا خواهند کرد. بنابراین می‌توان شاهد ظهور احزاب سیاسی مختلف با خطوط فکری متفاوت از یکدیگر بود. لذا احزاب مذکور قادر خواهند بود تا نقش یک میانجی را بین دولت و مردم ایفا نمایند. در این راستا تمامی ایدئولوژی‌های موجود در جامعه امکان مشارکت خواهند یافت. نتیجه چنین روندی عدم تسلط یک اندیشه در جامعه‌ای می‌شوند که رنگین‌کمانی از اندیشه‌های متفاوت است.^{۳۰}

در این دیدگاه بر شکل‌گیری عقاید در درون و میان سازمان‌های اجتماعی تأکید می‌گردد. در حقیقت دموکراسی اراده اکثریت نیست بلکه ائتلاف دائماً در حال تغییر اقلیت‌هاست و مهم‌ترین ارزش آن تکثرگرایی در بحث‌های اجتماعی، سیاسی و رسانه‌ها است. این دیدگاه ترکیبی از دموکراسی مستقیم و غیرمستقیم (نماینده‌گری) است زیرا نمایندگی نه تنها توسط سیاستمداران بلکه توسط سازمان‌های اجتماعی نیز اعمال می‌شود. رسانه‌های دیجیتال فرصت‌های بی‌شماری را برای تکثرگرایی در بحث‌های عمومی ارائه می‌دهند که از جمله آنها می‌توان بحث‌های آنلاین را مورد اشاره قرار داد.^{۳۱}

دیدگاه پنجم دموکراسی مشارکتی است، به صورت کلی این نوع دموکراسی همواره در پی افزایش نقش مؤثر شهروندان در تصمیم‌گیری‌های جمعی است. هدف عمده دموکراسی مشارکتی ایجاد جامعه‌ای است که در آن شهروندان آگاه به مسائل سیاسی و اجتماعی بوده و از جایگاهی که در آن جامعه برخوردارند احساس رضایت نمایند. شهروندان در جامعه مذکور خود را فرد سودمندی از لحاظ سیاسی می‌دانند و متعاقب آن از انگیزه لازم به منظور مشارکت سیاسی در جامعه برخوردار می‌باشند.^{۳۲}

مهم‌ترین ابزار تحقق این نوع دموکراسی بحث‌های عمومی، آموزش عمومی و مشارکت شهروندان است. لذا رسانه‌های دیجیتالی می‌توانند نقش مهم و مثبتی در فعال کردن این ابزارها داشته باشند.

27. Van Dijk, op. cit., 4.

28. Pluralist democracy.

۲۹. ابوالفضل علی آبادی و دیگران، « ضرورت توجه به «قطب سوم» در تربیت دینی و آثار آن بر فضای تربیتی (مربیان، فراگیران و کلاس درس)»، فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی ۱(۱۳۹۷): ۵۰.

۳۰. سیدمحمد هاشمی، «جامعه مدنی و نظام سیاسی»، مجله تحقیقات حقوقی ۲۳-۲۴(۱۳۹۷): ۶۹.

31. Van Dijk, op. cit., 4-5.

۳۲. دیوید هلد، مدل‌های دموکراسی، ترجمه عباس مخبر (تهران، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۶۹)، ۳۹۷.

درنهایت «دیدگاه آزادی‌خواهانه»^{۳۳} در مورد دموکراسی به عنوان الگوی غالب در میان پیشگامان جامعه اینترنت ظاهر شده است و از چند جنبه به دیدگاه کثرت‌گرا و پله بیسیتی نزدیک است زیرا فرصت‌های ایجاد اجتماع مجازی، رأی‌گیری آنلاین و بحث و گفت‌وگو فراهم می‌شود که این موضوع هم به تصمیم‌گیری و هم به نظرخواهی کمک می‌کند. در حقیقت ویژگی خاص دیدگاه اخیر تأکید بر اتخاذ سیاست مستقل توسط شهروندان در انجمن‌های خود با استفاده از قابلیت‌های ارتباطی افقی شبکه‌های رایانه‌ای به‌طور کلی و اینترنت به‌طور خاص است که از این طریق سیاست‌های نهادی را دور می‌زنند.^{۳۴}

۴- مشارکت الکترونیکی

«مشارکت الکترونیکی»^{۳۵} مطابق با تعریفی که در گزارش مربوط به سازمان «همکاری و توسعه اقتصادی»^{۳۶} ارائه شده است، «به عنوان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای حمایت از ارائه اطلاعات به شهروندان، مشورت با آنها و همچنین مشارکت فعال آنها در کلیه مراحل چرخه حیات سیاست‌گذاری که اعم از: تنظیم دستور کار، تحلیل سیاست، تدوین سیاست، اجرای سیاست، نظارت و درنهایت ارزیابی سیاست است» تعریف می‌گردد. در این گزارش‌ها، برای هر یک از سه بُعد اصلی مشارکت الکترونیکی یعنی (اطلاعات، مشاوره و مشارکت فعال) و برای هر یک از پنج مرحله فوق‌الذکر در چرخه حیات سیاست‌گذاری، ابزارهای پشتیبانی مناسب «فناوری اطلاعات و ارتباطات»^{۳۷} پیشنهاد شده است. ابزارها و روش‌های مشارکت الکترونیکی می‌توانند از روندهای کارآمد و مؤثر شهروند - محوری که امکان مشارکت شهروندان را نه تنها در رأی‌گیری نمایندگان منتخب، بلکه در فرآیندهایی که از طریق آن سیاست‌های کشور شکل می‌گیرد و نیز در تصمیمات مربوط به ارائه خدمات عمومی، پشتیبانی به عمل آورند. به علاوه ابزارها و روش‌های مشارکت الکترونیکی می‌توانند یک تریبون و مشارکت گسترده‌ای را حتی برای افرادی که در حاشیه قرار گرفته‌اند فراهم آورنده و در کاهش محرومیت اجتماعی نقش مؤثرتری را ایفا نمایند.^{۳۸}

ابتکارات الکترونیکی مذکور، ممکن است شهروندان گروه‌های مختلف، ذهنیت‌ها و ارزش‌ها را به هم نزدیک کرده و به آنان امکان تبادل نظر و ایجاد شبکه‌های ارتباطی را بدهند. بر اساس گزارش فوق‌الذکر، اهداف اصلی دولت‌هایی که شیوه‌های مشارکت الکترونیکی را اتخاذ می‌کنند، عبارتند از:

- ۱- تعامل با مخاطبان گسترده‌تر^۲- ایجاد مشاوره‌های بیشتر و وسیع‌تر^۳- ارائه بازخورد مناسب و

33. Libertarian view.

34. Van Dijk, op. cit., 5.

35. E-participation.

36. The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD).

37. Information and Communications Technology.

38. Euripidis Loukis and Alexandros Xenakis, Evaluating Parliamentary e-Participation, (paper presented on Third International Conference on Digital Information Management, London, UK, 2008), 3.

مرتبط نسبت به شهروندان ۴- ایجاد سیاست باکیفیت و بهتر ۵- ایجاد اعتماد و اخذ پذیرش در ارتباط با سیاست مدنظر ۶- تقسیم مسئولیت برای سیاست‌گذاری و درنهایت نظارت و ارزیابی سیاست‌های عمومی است. باین حال به منظور دستیابی به اهداف فوق‌الذکر، مشورت و تعامل عمومی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات، بایستی به وسیلهٔ مواردی نظیر: ۱- دسترسی به مشارکت نسبت به اطلاعات جامع، متعادل و در دسترس در ارتباط با موضوعات بحث شده ۲- دستور کار بازنگری توسط شهروندان شرکت‌کننده ۳- زمان کافی برای پرداختن به موضوعات مورد بحث به صورت گسترده ۴- رهایی از دست‌کاری و اجبار و نیز حمایت از آزادی اندیشه در ارتباط با شهروندان مشارکت‌کننده ۵- ایجاد یک چهارچوب مناسب و مبتنی بر قانون برای بحث و گفت‌وگو ۶- مشارکت توسط یک نمونه فراگیری از شهروندان برای تقابل با شکاف دیجیتال، فراهم آوردن فرصت برای تمامی شهروندان علی‌الخصوص افراد به حاشیه رانده شده اجتماعی، کم‌سواد و ناآگاه، ۶- طرح و هدف نهایی به منظور ایجاد تعامل آزاد بین شرکت‌کنندگان ۷- شناخت اختلافات بین شرکت‌کنندگان و رد پیش‌داوری مبتنی بر شرایط، صورت گیرد.^{۳۹}

سه کارکرد اصلی مشارکت الکترونیکی را می‌توان به سه دسته «نظارت»،^{۴۰} «تنظیم برنامه»^{۴۱} و «تصمیم‌گیری»^{۴۲} تقسیم‌بندی کرد. در تقسیم‌بندی مذکور، دسته اصلی فعالیت‌های مشارکتی که شامل نظارت و کنترل فرآیندها و فعالان سیاسی و همچنین تصمیم‌گیری‌های سیاسی است، از طریق دسترسی به «اطلاعات الکترونیکی»^{۴۳} و همچنین «بحث و گفت‌وگوی آنلاین»^{۴۴} صورت می‌پذیرد. دسته دوم ممکن است با دستیابی به اطلاعات سیاسی و بحث در مورد مسائل سیاسی آغاز شده اما به فعالیت‌هایی نظیر حمایت از پروژه‌های سیاسی «تبلیغات الکترونیکی»^{۴۵} و ارسال درخواست‌های رسمی به نهادهای دولتی «درخواست‌های الکترونیکی»^{۴۶} گسترش یابد. درنهایت ایجاد شناخت یا ارزیابی داده‌ها نسبت به تصمیمات سیاسی یا همان «مشاوره الکترونیکی»^{۴۷}، تعیین اولویت‌ها یا تعیین هزینه‌های بودجه «بودجه‌ریزی مشارکتی الکترونیکی»^{۴۸} و نهایتاً رأی دادن به گزینه‌های سیاسی یا همان «رأی‌گیری الکترونیکی»^{۴۹} نوع سوم مشارکت الکترونیکی را تشکیل می‌دهد.^{۵۰}

39. Ibidem.

40. Monitoring.

41. Agenda setting.

42. Decision-making.

43. E-information.

44. E-deliberation.

45. E-campaigning.

46. E-petitions.

47. E-consultation.

48. E-participatory budgeting.

49. E-voting.

50. Leonhard. Hennen et al, *European E-Democracy in Practice, Studies in Digital Politics and Governance* (European Union: Springer, 2019), 96.

۵- ابزارهای لازم برای تحقق پارلمان الکترونیکی

همان‌گونه که ابزارهایی نظیر استیضاح، نظارت مالی، کمیسیون‌های پارلمانی و ... در نظام حقوقی کشورهای جهان به عنوان ابزارهای پارلمانی شناخته می‌شوند، می‌توان برای تحقق پارلمان الکترونیکی نیز ابزارهای الکترونیکی مختلفی را در نظر گرفت و پیشنهاد داد. ابزارهای مذکور بایستی از فناوری اطلاعات و ارتباطات در راستای تسهیل مشارکت شهروندان در امور مربوط به پارلمان استفاده نمایند.

۵-۱- دسترسی به اطلاعات الکترونیکی

یکی از ابزارهایی که شهروندان می‌توانند در راستای تحقق پارلمان الکترونیکی از آن بهره جویند، دسترسی به اطلاعات پارلمان به صورت الکترونیکی است. به صورت کلی یکی از نتایج دسترسی به اطلاعات الکترونیکی تحقق «دولت الکترونیکی»^{۵۱} است. علی‌رغم اینکه محققان درک متفاوتی از دولت الکترونیکی و مدل‌های مختلف مربوط به آن را دارند، این واقعیت که دولت الکترونیکی قادر است برای تحقق چند هدف عمده مورد استفاده قرار گیرد، به صورت گسترده‌ای مورد پذیرش قرار گرفته است. به طور مثال دو نمونه از اهداف فوق‌الذکر عبارت است از شفافیت و تعامل. در این راستا و به منظور تحقق اهداف مذکور، وبسایت‌های دولتی به صورت فزاینده‌ای تبدیل به منبع اصلی در جهت ارائه اطلاعات دولتی گشته‌اند، این امر تا حد زیادی منجر به تقویت شفافیت عملکرد دولت می‌گردد. دسترسی شهروندان به وبسایت‌های دولتی عمدتاً به منظور جست‌وجوی اطلاعات صورت می‌گیرد و اطلاعات الکترونیکی از مهم‌ترین ویژگی‌های توسعه دولت الکترونیکی در مرحله نوظهور آن است. در حقیقت اولین مرحله در توسعه دولت الکترونیکی، بر حضور آنلاین، ارائه اطلاعات در مورد دولت و فعالیت‌های آن در وب، متمرکز است. وبسایت‌ها و سایر امکانات آنلاین، به صورت فزاینده‌ای برای تحقق اهداف سیاسی و دمکراتیک از قبیل گفت‌وگو، رأی‌گیری، مشورت و درخواست مورد استفاده قرار می‌گیرند. امکانات الکترونیکی مذکور، تعامل فوری دوطرفه بین دولت و حوزه انتخابیه آن را تسهیل می‌کنند، شهروندان را قادر می‌سازند تا مشارکت مؤثرتری داشته و نقش خود را در فرآیند تصمیم‌گیری دولت به صورت مطلوب‌تری، ایفا نمایند. لذا با توجه به ویژگی‌های مذکور، پورتال‌های وب دولتی با عملکرد الکترونیکی پیشرفته، مورد استقبال و تمجید شهروندان قرار می‌گیرند.^{۵۲}

بنابراین پارلمان نیز همانند دولت الکترونیکی که با افزایش وبسایت‌های دولتی، سعی در ارائه اطلاعات لازم و کافی به شهروندان و تحقق اهدافی نظیر شفافیت و تعامل دارد، می‌تواند با ایجاد وبسایت‌های مذکور گام عملی مهمی در راستای تحقق پارلمان الکترونیکی بردارد.

51. E-government.

52. Liang Ma and Yueping Zheng, "National e-government performance and citizen satisfaction: a multilevel analysis across European countries", *International Review of Administrative Sciences* 3(2009), 6.

۵-۲- درخواست‌های الکترونیکی

درخواست‌ها به مفهوم درخواست‌های رسمی به یک مقام، معمولاً یک نهاد دولتی می‌باشد. در اکثر دموکراسی‌های لیبرال، حق شهروندان برای درخواست از دولت، پارلمان و یا نهادهای عمومی دیگر در اسناد حقوقی و در بسیاری از موارد حتی در قانون اساسی مورد تصریح قرار گرفته است. با توجه به «درخواست‌های الکترونیکی»^{۵۳} که فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی جدیدی را دربرمی‌گیرند، لازم است بین انواع رسمی و غیررسمی آن تفاوت قائل شد. درخواست‌های الکترونیکی رسمی تا حدودی به سیستم‌های درخواست الکترونیکی نهادینه و حداقل مدون شده توسط مؤسسات دولتی اشاره دارند درحالی‌که در سوی دیگر، درخواست‌های الکترونیکی غیررسمی سیستم‌هایی هستند که توسط سازمان‌های غیردولتی و خصوصی ایجاد و اداره می‌شوند. بنابراین، الزامات رویه‌ای به منظور راه‌اندازی درخواست‌های الکترونیکی غیررسمی و جمع‌آوری امضاها به صورت آنلاین تابع قوانین مربوط به حقوق عمومی نیست. درخواست‌های الکترونیکی غیررسمی معمولاً پس از جمع‌آوری تعداد مشخصی از امضاها، به مؤسسات دولتی ارجاع داده می‌شوند. از نظر تجربی، دو نوع اصلی از درخواست‌های الکترونیکی غیررسمی قابل تشخیص است: یکی از آنان مربوط به درخواست‌های الکترونیکی است که توسط سازمان‌های مردم‌نهاد به عنوان بخشی از فعالیت‌های سیاسی است و دیگری سیستم عامل‌های درخواست الکترونیکی بوده که توسط سازمان‌های خصوصی اداره شده و زیرساخت‌های اینترنتی را برای شروع درخواست‌های الکترونیکی و جمع‌آوری امضا به صورت آنلاین فراهم می‌کند.^{۵۴}

در ارتباط با تفکیک درخواست‌های الکترونیکی رسمی نیز می‌توان قائل به سه دسته بود. نخست، «درخواست‌هایی که به صورت الکترونیکی»^{۵۵} ارسال می‌شوند. دوم، «درخواست‌های الکترونیکی عمومی»^{۵۶} و درنهایت «درخواست‌های عمومی با عناصر مشارکتی اضافی»^{۵۷} دسته نخست، ابتدایی‌ترین نوع درخواست الکترونیکی بوده و در صورت ارسال الکترونیکی، از طریق ایمیل یا با استفاده از رابط وب، درخواست‌ها توسط مخاطب پذیرفته می‌شوند. در این نوع درخواست الکترونیکی معمولاً شخص متقاضی، باید نام، آدرس و سایر اطلاعات خود را به عنوان بخشی از روش شناسایی درج کند. در مقایسه با درخواست‌های سنتی و کاغذی، جدید بودن این نوع درخواست الکترونیکی صرفاً به مرحله ارسال اولیه معطوف می‌گردد. دسته دوم، درخواست‌های الکترونیکی عمومی می‌باشند. این درخواست‌ها، صرف‌نظر از نحوه ارائه، در صورت انتشار متن در اینترنت به درخواست الکترونیکی عمومی تعبیر می‌شود. در این تقسیم‌بندی، درخواست‌ها می‌توانند با اطلاعات تکمیلی مرتبط با موضوع

53. E-petitions.

54. Ulrich Riehm and Ralf Lindner, "Electronic Petitions and Institutional Modernization, International Parliamentary E-Petition Systems in Comparative Perspective", *eJournal of eDemocracy and Open Government* 1(1)(2009): 3.

55. Petitions submitted electronically.

56. Public e-petitions.

57. Public e-petitions with additional participatory elements.

درخواست و یا مراحل مختلف رویه‌ای مربوط به آن و یا تصمیم در مورد درخواست همراه باشند. دسته سوم از درخواست‌های الکترونیکی رسمی مربوط به درخواست‌های عمومی با عناصر مشارکتی اضافی است. بدین مفهوم که درخواست‌های الکترونیکی، به وسیله فرصت‌های مشارکتی دیگری که برای عموم مردم فراهم می‌گردد، از کیفیت و غنای بالاتری برخوردار می‌شوند. مهم‌ترین و گسترده‌ترین عنصر مشارکتی، فرصتی است که برای حمایت و پشتیبانی از یک درخواست الکترونیکی با امضای الکترونیکی عموم مردم فراهم می‌گردد.^{۵۸}

۵-۲-۱- مبانی تقدیم درخواست‌های الکترونیکی به پارلمان

درخواست‌های الکترونیکی روشی شفاف‌تر و پاسخگوتر از درخواست‌های دیگر هستند که ارتباط نهادهای نمایندگی را با مردم تسهیل کرده و در زمینه کاهش سطح درگیری سیاسی اهمیت فزاینده‌ای دارند. در حقیقت تلفیق فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی، فرآیند درخواست را در دسترس، راحت و کارآمدتر می‌کند. این امر به‌ویژه برای گروه‌هایی که کمتر در روند سیاسی یک کشور شرکت می‌کنند، مانند جوانان، معلولان و افرادی که در جوامع منطقه‌ای و دور دست زندگی می‌کنند، سودمند است. به صورت کلی آن دسته از پارلمان‌هایی که نتوانند با اشکال مدرن ارتباطات و ارائه خدمات خود را وفق دهند، به عنوان نهادهای نامربوط و یا غیرقابل دسترسی تلقی می‌شوند. سیستم درخواست الکترونیکی کاربران را قادر می‌سازد تا درخواست‌های خویش را ارسال کنند، اطلاعاتی را در مورد درخواست‌ها در شبکه‌های اجتماعی به اشتراک بگذارند، درخواست‌های موجود را امضا کنند و پاسخ‌های دولت را نسبت به آن دریافت نمایند. در بسیاری از حوزه‌های قضایی بایستی به منظور ایجاد یک پاسخ رسمی، تعداد و آستانه مشخصی از امضاها در نظر گرفته شود. درخواست‌های الکترونیکی گاهی اوقات می‌توانند بخشی از برنامه گسترده‌تری برای تحقق دموکراسی الکترونیکی باشند. هدف دموکراسی الکترونیکی استفاده گسترده‌تر از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی در مشاغل دولتی است، به گونه‌ای که در آن، فناوری‌های مذکور منجر به افزایش مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌های عمومی می‌گردند. در حقیقت «فناوری‌های دیجیتالی نوظهور، می‌توانند بستر و فرصت‌های جدیدی را به منظور ایجاد تحول در حاکمیت فراهم نمایند به گونه‌ای که حاکمیت دموکراتیک‌تر، شفاف‌تر، پاسخگوتر، فراگیرتر و در دسترس‌تر گردد.»^{۵۹}

۵-۲-۲- نقش درخواست‌های الکترونیکی در تحقق مشارکت الکترونیکی

دولت‌ها گاهی اوقات نه تنها شهروندان را از سیاست‌های خود در وب‌سایت‌های دولتی آگاه می‌سازند، بلکه از شهروندان دعوت به عمل می‌آورند تا نظرات، پیشنهادهای یا شکایات شخصی خویش را با آنان در میان بگذارند. در این رابطه ارائه اطلاعات بیشترین کاربرد لازم را در تحقق مشارکت

58. Ralf Lindner and Ulrich Riehm, "Broadening Participation through E-Petitions? An Empirical Study of Petitions to the German Parliament", *Policy and Internet* 3(1)(2011): 4-5.

59. Caitlin Groven, *Parliamentary Library & Information Service*, (Department of Parliamentary Services, Parliament of Victoria, (1) 2016):4-5.

الکترونیکی داراست. با این حال تنها ارائه اطلاعات برای صحبت در رابطه با مشارکت کافی نیست و حداقل بایستی یک واکنش نسبت به اطلاعات ارائه شده از سوی شهروندان صورت گیرد. در بسیاری از کشورها، شهروندان از درخواست‌های الکترونیکی به منظور قرار دادن موضوعات، شکایات و یا درخواست‌ها در دستور کار دولت استفاده می‌نمایند. به طور مثال در اسکاتلند این مورد تبدیل به ابتکار رسمی پارلمان شده است. بدین مفهوم که از شهروندان درخواست می‌شود تا درخواست‌های خویش را در یک وبسایت وارد کنند. بنابراین درخواست‌های الکترونیکی در آن دسته از کشورهایی که حق قانونی را برای شهروندان به منظور قرار دادن مسائل در دستور کار پارلمان پس از جمع‌آوری تعداد زیادی امضا قائل شده‌اند، تبدیل به ابزار بسیار مهمی گشته است و در این راستا اینترنت ابزار بسیار قدرتمندتری برای دستیابی به این هدف نسبت به ابزار سنتی آن، در جمع‌آوری امضاهای لازم شده است.^{۶۰}

۵-۳- پیگیری لایحه در پارلمان

یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی برخی قوای مقننه، فقدان روندی مؤثر در پیگیری لایحه است. در حقیقت هنگامی که یک لایحه از سوی قوه مجریه به قوه مقننه ارائه می‌شود، لایحه مزبور معمولاً شامل چندین اصلاح اعم از اضافات و حذف بندهایی نسبت به نسخه اصلی ارائه شده می‌گردد. از آنجایی که اصلاحات مذکور به دستگاه‌های اجرایی، گروه‌های ذی‌نفع و سازمان‌های نظارتی ابلاغ نمی‌گردد، پیگیری آن از ابتدایی‌ترین مرحله تا تصویب آن دشوار گشته و متعاقب این رویه، اکثر اوقات، لایحه اصلاح شده با نسخه کاملاً متفاوتی از لایحه نهایی که مورد تصویب قرار گرفته است، ارائه می‌شود. لذا این امر باعث می‌گردد تا دستگاه‌های اجرایی، گروه‌های ذی‌نفع و سازمان‌های نظارتی نتوانند پیش از اجرایی شدن قانون، پیش‌نویس آن را بررسی کنند. بنابراین این روند بایستی از ارسال اولیه پیش‌نویس قانون تا زمان تصویب و انتشار آن در روزنامه رسمی و به صورت خودکار به منظور تسهیل پیگیری در هر مرحله صورت گیرد. لذا با این رویه شهروندان قادر خواهند بود تا در هر مرحله از فرایند تصویب قانون آگاهی یابند.^{۶۱}

در راستای تحقق پیگیری لایحه به صورت الکترونیکی در پارلمان به منظور دستیابی به هدف مشارکت الکترونیکی، می‌توان از تکنولوژی‌های جدیدی بهره برد. در این ارتباط می‌توان به «فناوری‌های مبتنی بر رایانش ابری»^{۶۲} که به مجموعه وسیعی از ابزارهای اجتماعی، رایگان یا کم بها اطلاق می‌گردد، اشاره کرد با این توصیف که ابزارهای مذکور مبتنی بر «وب»^{۶۳} می‌باشند.^{۶۴}

60. Van Dijk, op. cit., 10-11 .

61. Mustafa S. Abdulsalam, Mahammad Sharifov, "the Challenges of e-Parliament Adoption and its Mitigation", *International Journal of Computing and Technology*, 5(6)(2018): 83-84.

62. Cloud Based Technologies.

۶۳. به فضای آنلاین متشکل از میلیون‌ها، بلکه میلیاردها وب سایت اینترنتی «وب» گفته می‌شود.

64. Veronica Diaz, "Cloud-Based Technologies: Faculty Development, Support, and Implementation", *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 15(1)(2011): 95.

فناوری‌های مذکور در بسیاری از پارلمان‌های کشورهای سراسر جهان به صورت فزاینده‌ای در حال رایج شدن هستند و تصویب آنان به فرآیند مدیریت اسناد کمک خواهد کرد. در این راستا به منظور پیگیری لایحه از «تکنولوژی XML»^{۶۵} به منظور تسهیل این روند استفاده می‌شود. تکنولوژی مذکور، امکان رهگیری لایحه را در فرآیند بررسی آن از آغاز تا انجام فراهم می‌سازد.^{۶۶}

۵-۴- استفاده از اپلیکیشن‌های تلفن همراه در پارلمان

اپلیکیشن‌های تلفن همراه ابزار کاربردی و مفیدی به‌ویژه در کشورهایی که دارای شکاف الکترونیکی گسترده‌تری برای مشارکت الکترونیکی شهروندان است، تلقی می‌گردند. در حال حاضر تعداد بیشتری از افراد از برنامه‌های تلفن همراه به صورت روزافزون استفاده می‌کنند زیرا این اپلیکیشن‌ها برای مردم به خصوص در اقتصادهای نوظهور مقرون به صرفه‌تر است. در این راستا پارلمان‌ها می‌توانند با ایجاد برنامه‌های کاربردی تلفن همراه به این امر کمک کنند تا شهروندان از آخرین فعالیت‌های پارلمان استفاده نمایند. این اقدام همچنین می‌تواند به پارلمان‌ها ظاهری جدید بخشیده و آنان را متحول نموده به گونه‌ای که آنان را هر چه بیشتر به سمت رأی‌دهندگان سوق دهد. با این حال و با وجود احصای فواید استفاده از اپلیکیشن‌های تلفن همراه توسط پارلمان، با جستجوی دقیق در فروشگاه‌های برنامه‌های اپل، اندروید و مایکروسافت می‌توان دریافت که تنها تعداد معدود و اندکی از پارلمان‌های سراسر جهان برنامه‌های کاربردی را مورد استفاده قرار داده و آنان را گسترش می‌دهند.^{۶۷}

۵-۵- پیشنهاد تصویب قانون توسط شهروندان

یکی دیگر از مواردی که می‌توان به عنوان ابزار الکترونیکی پارلمان در جهت تحقق مشارکت الکترونیکی و پارلمان دیجیتال مورد اشاره قرار داد، ابتکار قانونگذاری به وسیله شهروندان است. در این باره تجربه کشورهای اروپایی شایان توجه است. «ابتکار شهروندان اروپایی»^{۶۸} در پیشنهاد تصویب قانون که به طور رسمی از اول آوریل سال ۲۰۱۲ مورد استفاده قرار گرفته، اولین ابزار فراملی دموکراسی مشارکتی در سراسر جهان است. در حقیقت این مکانیسم به شهروندان اروپایی فرصت می‌دهد تا با ارسال پیشنهادهای خویش به کمیسیون اروپا در روند آغاز قانونگذاری تأثیر بگذارند. این روند یکی از گزینه‌های اصلی در بین سیستم‌های رسمی نهادینه شده در سطح اتحادیه اروپا است که با استفاده از ابزارهای دیجیتالی امکان ایجاد اشکال مختلف مشارکت از پایین به بالا و بالا به پایین را فراهم می‌آورد.^{۶۹}

ایجاد و راه‌اندازی مکانیسم فوق، با تشکیل «کمیسیون شهروندی»^{۷۰}، آغاز می‌گردد. این

65. Extensible Markup Language.

66. Abdulsalam, Sharifov, op. cit., 84.

67. Diaz, op. cit., 95.

68. European Citizens' Initiative (ECI).

69. Leonhard, Hennen et al, op. cit., 120.

70. Citizenship Commission.

کمیسیون باید متشکل از حداقل هفت نفر باشد که شهروند اتحادیه اروپا هستند و حداقل در هفت کشور عضو مختلف ساکن باشند. پس از آن، کمیسیون شهروندی، به صورت رسمی پیشنهاد قانون مطرح شده از جانب شهروندان را در کمیسیون اروپا ثبت می‌کند. با این حال اگر چنانچه پیشنهادهای واصله قادر نباشند تا الزامات رسمی را برآورده سازند یا به طور مثال حاوی مطالب توهین آمیز بوده و اگر چنانچه خلاف ارزش‌های اتحادیه اروپا باشند، کمیسیون این اختیار را دارد تا پیشنهادهای مذکور را رد نماید. پس از ثبت رسمی، پیشنهاددهندگان قانون حداکثر دوازده ماه فرصت دارند تا یک میلیون امضا را برای حمایت از ابتکار عمل خویش جمع‌آوری کرده و سپس این امضاها باید طی مدت سه ماه توسط مقامات ملی مربوطه تأیید شوند. با تأیید امضاها، پیشنهادهای شهروندان رسماً به کمیسیون اروپا ارسال می‌شود.^{۷۱}

۵-۶- بودجه‌بندی مشارکتی الکترونیکی

مدیران و مسئولین امور بودجه‌ای در سراسر بخش‌های مربوطه به خدمات عمومی بعضاً با تصمیمات دشواری مواجه می‌شوند. در حقیقت به دلیل بهره‌مندی از منابع کمتر، خدمات عمومی بایستی به دنبال راهکارهای جدیدی برای حمایت از مردم باشند. لذا نوآوری در این زمینه به نوبه خود خواهان جلب مشارکت است. در این راستا فرآیند بودجه‌بندی مشارکتی، یکی از راهکارهایی است که می‌تواند منجر به جلب مشارکت مردم گردد و جوامع را قادر می‌سازد تا با مدیران و مسئولین امور بودجه‌ای برای تعیین اولویت‌های محلی، شناسایی منابع موجود و تخصیص این منابع همکاری نمایند.^{۷۲}

بودجه‌بندی مشارکتی روندی است که در آن شهروندان در فرآیند تصمیم‌گیری در مورد تخصیص بودجه شرکت می‌کنند. این فرآیند یکی از اصلی‌ترین نوآوری‌ها است که با هدف تقویت مسئولیت‌پذیری در سطح محلی و منطقه‌ای در نظر گرفته شده است. بر این مبنای، به وضوح می‌توان دریافت که دو مفهوم یعنی بودجه‌بندی مشارکتی و دموکراسی الکترونیکی از انتظارات هم‌گرا به منظور تقویت اعمال دموکراتیک، در سطح محلی به عنوان یک عرصه ممتاز برخوردار می‌باشند. در حقیقت، این امر که استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی در اقدامات مرتبط با بودجه‌بندی مشارکتی به صورت فزاینده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد، به هیچ عنوان تصادفی نیست.^{۷۳}

بودجه‌بندی مشارکتی در قالب معاصر خود در سال ۱۹۸۹، در پورتو آلگره برزیل ایجاد شد و پس از آن به صدها شهر مختلف برزیل گسترش یافت. این فرآیند به دلیل توانایی و ظرفیت آن در لحاظ کردن شهروندان در فرآیندهای پیچیده بودجه و ترویج تحول در شهرها و مدیریت عمومی، در سطح بین‌المللی به عنوان یک اقدام دموکراتیک شناخته شده و توسط سازمان‌های بین‌المللی همانند بانک

71. Maximilian Conrad, "the European Citizens' Initiative. Transnational Democracy in the EU at last?" *Stjórnmal og stjórnsýsla* 7(1)(2011), 10.

72. Sajidur Rahman and Anurag Tewari, *Case Study of E-Participatory Budgeting*, (paper presented on Conference: University of Koblenz, 2014): 1.

73. Tiago Peixoto, "Beyond Theory: e-Participatory Budgeting and its Promises for EParticipation", *European Journal of ePractice*, 7(5)2009: 2.

جهانی مورد تأیید قرار گرفته است.^{۷۴}

بودجه‌بندی مشارکتی الکترونیکی به منظور تأمین اهداف خویش نیازمند استفاده از ابزارهای الکترونیکی است. در این راستا، با هدف درک کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در فرآیندهای بودجه‌بندی مشارکتی، امکانات فنی معمولاً بیشترین استفاده را در پروژه‌های مربوط به دموکراسی الکترونیکی داشته و همچنین در شمار موفق‌ترین موارد بودجه‌بندی مشارکتی الکترونیکی مورد بررسی قرار می‌گیرند. این امکانات اعم از گوشی‌های تلفن همراه، وب‌سایت‌های شبکه‌های اجتماعی و نیز اقدامات لازم در صورت فقدان ابزارهای دیجیتال است. مطابق با یک تحقیق کلی که در ارتباط با استفاده از امکانات فنی مذکور در تحقق بودجه‌بندی مشارکتی الکترونیکی صورت پذیرفته است، در برخی کشورها می‌توان دریافت که در اکثر فرآیندهای مرتبط با بودجه‌بندی مشارکتی الکترونیکی، تقریباً ۹/۸۲٪ از گوشی‌های تلفن همراه استفاده نمی‌کنند. سرانجام، می‌توان مشاهده کرد که در بیشتر موارد، نوعی احتیاط در هنگام کمبود وجود ابزارهای دیجیتال وجود داشته است یعنی می‌توان با اقدامات احتیاطی در صورت فقدان ابزارهای دیجیتال مواجه شد. در شهرهایی همانند بلو هوریزنته و رسیف در کشور برزیل، بیبا ویستا و رزیستنس در آرژانتین، مکان‌هایی را برای رأی‌گیری عمومی، طی فرآیند بودجه‌بندی مشارکتی الکترونیکی خود، با استفاده از دستگاه‌های رأی‌گیری الکترونیکی یا رایانه‌هایی با دسترسی به اینترنت در مکان‌های مذکور، اختصاص داده‌اند. همچنین در بسیاری از موارد در کشور پرتغال و نیز در شهر ریو گراند دو سول در کشور برزیل، علاوه بر رأی‌گیری آنلاین، مکان‌های عمومی وجود دارد که شرکت‌کنندگان قادرند در آن مکان‌ها رأی داده یا حتی پیشنهادهای خود را به صورت کتبی برای فرآیندهای بودجه‌بندی الکترونیکی ارائه دهند از این رو، بدیهی است که محرومیت دیجیتال هنوز مسئله مهمی برای مدیران عمومی است که برای کاهش آن هنگام اجرای فرآیندهای بودجه‌بندی مشارکتی الکترونیک اقدامات خاصی را انجام می‌دهند.^{۷۵}

۵-۷- رأی‌گیری الکترونیکی

«رأی‌گیری الکترونیکی»^{۷۶} در طی سالیان گذشته به دلیل عواملی چون افزایش تمایل روزافزون جوامع به ایجاد دولت الکترونیکی، دموکراسی الکترونیکی و نیز حاکمیت الکترونیکی توجه زیادی را به خود جلب کرده است. به صورت کلی رأی‌گیری الکترونیکی در بخش‌های مختلفی از حاکمیت از جمله دولت، پارلمان، صنعت و دانشگاه صورت می‌گیرد. اصطلاح رأی‌گیری الکترونیکی، به رأی دادن به صورت الکترونیکی، استفاده از اینترنت برای اظهار نظر در مورد مسائل سیاسی، جدول‌بندی آرا به روش الکترونیکی برای سیستم‌های الکترونیکی یکپارچه از مرحله ثبت نام رأی‌دهندگان و

74. Rafael Cardoso Sampaio, "E-Participatory Budgeting as an initiative of e-requests: prospecting for leading cases and reflections on e-Participation", *Revista de Administração Pública (Brazilian Journal of Administration (RAP))* 50(6)(2016): 939.

75. Ibid, 948-950.

76. E-voting.

نامزدها تا انتشار نتایج انتخابات، اطلاق می‌گردد.^{۷۷}

دلایل زیر تمایل جوامع را به اتخاذ روش رأی‌گیری الکترونیکی افزایش داده است:

۱- این امکان را برای رأی‌دهندگان فراهم می‌آورد تا رأی خود را از مکانی غیر از مرکز رأی‌گیری در منطقه رأی‌گیری خود، ارائه دهند^{۷۸}-۲ تسهیل فرآیند رأی‌گیری^{۷۹}-۳ تسهیل مشارکت در انتخابات و همه‌پرسی برای تمامی کسانی که حق رأی دارند، اعم از شهروندان مقیم یا خارج از کشور^{۸۰}-۴ دسترسی به فرآیند رأی‌دهی برای رأی‌دهندگان دارای معلولیت یا کسانی که برای حضور فیزیکی در مراکز رأی‌دهی از مشکلات دیگری رنج می‌برند. ۵- افزایش مشارکت رأی‌دهندگان به وسیله ایجاد کانال‌های رأی‌گیری مضاعف^{۸۱}-۶ کاهش هزینه کلی برای برگزاری انتخابات یا فرآیند^{۸۲}-۷ امکان ارائه نتایج به صورت سریع و قابل اعتماد و ...^{۸۳}

همان‌گونه که پیش‌تر نیز مورد اشاره قرار گرفت، رأی‌گیری الکترونیکی و استفاده از فناوری‌های دیجیتالی فرآیندی است که در بسیاری از بخش‌های حاکمیت از جمله انتخابات پارلمان نیز می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. در انتخابات پارلمان مشارکت رأی‌دهندگان شاخص اصلی سلامت دموکراسی تلقی می‌گردد، حضور اندک رأی‌دهندگان نشانگر کارکرد نه‌چندان مطلوب دموکراسی در یک کشور است. به طور مثال در کشور بریتانیا، پیش‌تر یکی از دلایل مشارکت پایین مردم در انتخابات پارلمان، عدم نام‌نویسی آنان برای رأی‌گیری بود. لذا در حال حاضر به منظور رفع مانع مذکور در این کشور، از نام‌نویسی آنلاین برای مشارکت در انتخابات استفاده می‌شود. همچنین در این ارتباط از کارهای مهم و تأثیرگذاری که نهادهای دیگری همانند کمیسیون انتخاباتی که یک نهاد مستقل و ناظر بر سیستم انتخاباتی در بریتانیا است برای آموزش مردم در مورد نحوه ثبت نام الکترونیکی به منظور رأی دادن، حمایت به عمل می‌آید.^{۸۴}

فناوری دیجیتال می‌تواند در دستیابی بیشتر به اطلاعات مورد نیاز در ارتباط با نامزدها و احزاب سیاسی کمک شایانی نماید. در این راستا وجود وب‌سایت‌ها و اپلیکیشن‌های ویژه برای کمک به شهروندان در ارتباط با تصمیم‌گیری در مورد رأی دادن آنان، بسیار تأثیرگذار می‌باشد. برنامه‌ها و وب‌سایت‌های مشاوره‌ای می‌توانند به وسیله اقداماتی نظیر أخذ نظرات و دیدگاه‌های شهروندان و تطبیق آنان با سیاست‌های احزاب مختلف، به شهروندان کمک کنند تا تصمیم بگیرند که به چه کسی رأی دهند. این فرآیند نباید به وسیله پارلمان و در وب‌سایت مربوط به آن صورت گیرد زیرا پارلمان در هر صورتی بایستی بی‌طرفی خویش را حفظ نماید. باین‌حال تمامی افراد جامعه متمایل به استفاده از چنین اپلیکیشن‌هایی نمی‌باشند و بسیاری از آنان این اپلیکیشن‌ها را فقط در صورتی مفید تلقی

77. Thomas M. Buchsbaum, "E-Voting: International Developments and Lessons Learnt, Expatriates Division", paper presented on Conference: Electronic Voting in Europe - *Technology, Law, Politics and Society*, Workshop of the ESF TED Programme together with GI and OCG 4 (2004): 31-32.

78. Ibid, 33.

79. Digital Democracy Commission, Report of the Speaker's Commission on Digital Democracy, 26 Jan 2015, 55-56.

می‌کنند که آنان را برای دسترسی به اطلاعات مربوط به نامزدها و احزاب یاری نماید.^{۸۰}

۵-۸- قانونگذاری الکترونیکی

«قانونگذاری الکترونیکی»^{۸۱} فرآیندی است که در ایالات متحده آمریکا توسعه یافته و به عنوان یک رسانه برای شهروندان به منظور ارائه نظرات خویش به صورت الکترونیکی و نیز تعامل و مشورت آنان در ارتباط با قانونی که در انتظار تصویب قرار گرفته است، عمل می‌نماید. این روند با استفاده از ابزارهای فناوری موجود قابل اجرا است. از اهداف قانونگذاری الکترونیکی می‌توان به مواردی نظیر افزایش مشروعیت دموکراتیک، رعایت مقررات، بهبود تصمیم‌گیری‌های سیاسی و کاهش هزینه‌های اداری اشاره کرد. علی‌رغم اینکه، چنین فرآیندی به نظر پیچیده می‌آید، با این حال پیشرفت فناوری شفافیت بیشتری را در ارتباط با پیشنهادهای شهروندان ارائه کرده است. در نهایت چنین اقدامی، قادر است پتانسیل قابل توجهی برای بهبود تصمیمات نظارتی، افزایش کیفیت قوانین دولتی و ایجاد خدمات جدید الکترونیکی مانند کتابخانه‌های دیجیتال و سایر موارد به وجود آورد.^{۸۲}

۵-۹- استفاده از شبکه‌های اجتماعی

به منظور تحقق مفهوم پارلمان دیجیتالی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی به دلیل مأموس بودن مردم با آنان، می‌تواند بسیار مورد استقبال قرار گیرد. به بیان دیگر، پارلمان‌ها بایستی از آن دسته از ابزارهای اجتماعی استفاده کنند که برای مردم آشناتر است. همچنین، نمایندگان پارلمان نیز اگر چنانچه از دانش ناکافی در ارتباط با رایانه برخوردار باشند، در بهره‌مندی از اطلاعات مورد نیاز خویش، به خصوص در هنگام اتخاذ تصمیماتی که بر شهروندان تأثیرگذار است، دچار مشکل می‌گردند. اگرچه اکثر نمایندگان پارلمان، از دستیارانی بهره‌مند هستند که به آنان در حفظ و نگهداری حساب‌های ایمیل، توییتر و فیس‌بوک و همچنین دریافت بازخورد شهروندان، کمک می‌کنند. با این حال، اگر چنانچه نمایندگان پارلمان از وسایل ارتباط مستقیم با شهروندان استفاده نکنند، هرگز قادر نخواهند بود تا شکاف ایجاد شده میان خود و موکلین خویش را پوشش دهند. اساساً این بدان معنی است که نمایندگان پارلمان به منظور استفاده کامل از رسانه‌های اجتماعی خود بایستی مهارت‌های خویش در فناوری اطلاعات و ارتباطات را توسعه دهند.^{۸۳}

نتیجه‌گیری

در عصر جدید که به عصر ارتباطات معروف شده است، فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی تبدیل به جزء لاینفک زندگی مردم در جوامع مختلف شده و از جایگاه والایی برخوردار گشته‌اند که در

80. Ibid., 58.

81. E-Rulemaking.

82. Aspasia Papaloi and Dimitris Gouscos, "E-Parliaments and Novel Parliament-to-Citizen Service", *JeDEM eJournal of eDemocracy and Open Government* 3(1) (2009), 8.

83. Abdulsalam and Sharifov, op. cit., 85.

این میان اینترنت از نقش پررنگ‌تری برخوردار می‌باشد. در حقیقت این ابزار الکترونیکی به دلیل آنکه مرزها را درهم‌شکسته و نیز چون قادر است در سریع‌ترین زمان ممکن مردم را از اتفاقاتی که رخ می‌دهد آگاه سازد، بسیار مورد استقبال آنان واقع شده است. نهادهای سیاسی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و خواه یا ناخواه تحت تأثیر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی مذکور قرار گرفته‌اند. در این میان پارلمان به عنوان یک نهاد مهم و تأثیرگذار در میان سایر نهادهای حکومتی، به منظور افزایش راندمان کاری خویش و همچنین در راستای تحقق و تسهیل مشارکت شهروندان که یکی از مؤلفه‌های مطلوب برای تحقق دموکراسی الکترونیکی می‌باشد، بایستی خود را با شرایط جدید وفق داده و از ابزارهای الکترونیکی مذکور در جهت رشد خویش استفاده نماید. زیرا اگر چنانچه پارلمان این رویه را در پیش نگیرد و از پیشرفت‌های عصر ارتباطات بهره‌مند نگردد، تبدیل به نهادی خواهد شد که قادر به برقراری ارتباط و تعامل گسترده با شهروندان نخواهد بود. در این راستا پارلمان‌ها به ویژه در کشورهای دموکراتیک، استفاده از ابزارهای الکترونیکی را کم و بیش در دستور کار خویش قرار می‌دهند تا به وسیله این ابزارها، نمایندگان پارلمان بتوانند با موکلین خویش در حوزه‌های انتخابیه و به صورت کلی در سراسر کشور ارتباط مؤثر داشته باشند. همچنین پارلمان نیز با توسل به ابزارهای الکترونیکی مذکور، می‌تواند از نظرات شهروندان بهره‌مند گشته و بدین وسیله یک دموکراسی الکترونیکی مطلوبی را پایه‌گذاری نمایند. در واقع پارلمان الکترونیکی می‌تواند با ایجاد فرصت‌های اجتماع مجازی، رأی‌گیری آنلاین و بحث و گفتگو به تصمیم‌گیری و نظرخواهی مطلوب کمک می‌نماید. در نهایت می‌توان ایجاد پارلمان الکترونیکی را به عنوان گامی مهم به سوی رشد و تعالی جامعه مدنی دانست و از نقش این جامعه در ارتباطات سیاسی حمایت کرد.

فهرست منابع

الف) فارسی

- رجب‌لو، علی و مزگان خوشنام. «جهانی شدن و سرنوشت مدل‌های دموکراسی». *جامعه‌شناسی تاریخی* ۱۸(۱۳۹۵): ۱۲۷-۱۵۷.
- علی آبادی، ابوالفضل، جهانگیر مسعودی، ابوالفضل غفاری و حسین باغلی. «ضرورت توجه به «قطب سوم» در تربیت دینی و آثار آن بر فضای تربیتی (مربیان، فراگیران و کلاس درس)». *فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی* ۳(۱۳۹۷): ۴۹-۸۹.
- نصر اصفهانی، مهدی، قاسم شهسواری و مهربان هادی پیکانی. «حکمرانی الکترونیک چالش‌های دموکراسی». *فصلنامه علمی ترویج علم* ۸(۱۳۹۶): ۷۹-۹۷.
- هاشمی، سیدمحمد. «جامعه مدنی و نظام سیاسی». *مجله تحقیقات حقوقی* ۲۳-۲۴(۱۳۷۷): ۵۳-۱۴۵.
- هلد، دیوید. *مدل‌های دموکراسی*. مترجم عباس مخبر. تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۶۹.

ب) انگلیسی

- Abdulsalam S. Mustafa and Mahammad Sharifov. "the Challenges of e-Parliament Adoption and its Mitigation". *International Journal of Computing and Technology* 5(6)(2018):78-87.
- Buchsbaum, Thomas M. E-Voting: International Developments and Lessons Learnt, Expatriates Division, Conference: Electronic Voting in Europe - Technology, Law, Politics and Society, Workshop of the ESF TED Programme together with GI and OCG. 47(2004): 31-42.
- Cardoso Sampaio, Rafael. "E-Participatory Budgeting as an initiative of e-requests: prospecting for leading cases and reflections on e-Participation". *Revista de Administração Pública (Brazilian Journal of Administration (RAP))* 50(6)(2016): 937-958.
- Conrad, Maximilian. "the European Citizens' Initiative. Transnational Democracy in the EU at last?" *Stjórnsmál og stjórnýsla* 7(1)(2011): 5-22.
- Diaz, Veronica. "Cloud-Based Technologies: Faculty Development, Support, and Implementation". *Journal of Asynchronous Learning Networks* 15(1)(2011): 95-102.
- Digital Democracy Commission, Report of the Speaker's Commission on Digital Democracy, 26 Jan 2015.
- Freeman, Julie and Sharna Quirke. "Understanding E-Democracy Government-Led Initiatives for Democratic Reform". *JeDEM-eJournal of eDemocracy and Open Governmen* 5(2)(2013): 141-154.
- Groven, Caitlin. "Parliamentary Library & Information Service". *Department of Parliamentary Services, Parliament of Victoria*, (1)(2016): 1-18.
- IPU. 2006. World e-Parliament Report 2008.

- Hennen, Leonhard, Iris Korthagen, Ralf Lindner, Ira van Keulen, Georg Aichholzer and Rasmus Øjvind Nielsen. *European E-Democracy in Practice, Studies in Digital Politics and Governance*. European Union: Springer, 2019.
- Jan A.G.M. van Dijk, "Digital Democracy: Vision and Reality". Snellen, I, Thaens, M. and van der Donk, W, *Public Administration in the Information Age: Revisited (49-62)*. University of Twente, Department of Media, Communication and Organization, IOS Press, 2013.
- Lindner, Ralf and Ulrich Riehm. "Broadening Participation through E-Petitions? An Empirical Study of Petitions to the German Parliament". *Policy_and_Internet*. 3(1)(2011) : 1-23.
- Loukis, Euripidis and Alexandros Xenakis. *Evaluating Parliamentary e-Participation, Digital Information Management, ICDIM 2008*. Third International Conference on, 2008.
- Ma, Liang and Yueping Zheng. "National e-government performance and citizen satisfaction: a multilevel analysis across European countries". *International Review of Administrative Sciences* 85(3)(2017):506-526..
- Musial-Karg, Magdalena. "the influence of ICT on modern democracy. Selected dilemmas of electronic democracy". *political science review (Przegląd Politologiczny)* 2(2016): 33-48.
- Missingham, Roxanne, "E-parliament: Opening the door". *Government Information Quarterly* 28(3)(2011): 426-434.
- Papaloi, Aspasia, Dimitris Gouscos. "E-Parliaments and Novel Parliament-to-Citizen Service". *JeDEM eJournal_of_eDemocracy_and_Open_Government* 3(1)(2009): 1-19.
- Peixoto, Tiago. "Beyond Theory: e-Participatory Budgeting and its Promises for EParticipation". *European Journal of ePractice* 7(5)(2009): 1-9.
- Rahman, Sajidur, Anurag Tewari. *Case Study of E-Participatory Budgeting*, Conference: University of Koblenz, 2014.
- Riehm, Ulrich and Ralf Lindner. "Electronic Petitions and Institutional Modernization, International Parliamentary E-Petition Systems in Comparative Perspective". *eJournal_of_eDemocracy_and_Open_Government* 1(1)(2009): 1-11.
- Rodin, Robert (with HARTMAN, CURTIS). *Free, Perfect, and Now: Connecting to the Three Insatiable Customer Demands*. New York: Touchstone, 2000.
- Tyumre, Mandisi. "e-Parliament to e-Democracy Creating a Model for Effective Management of Public Content". degree of Master of Philosophy (Information and Knowledge Management) in the Faculty of Arts and Social Sciences at Stellenbosch University, 2012.
- Technical requirements for the e-Parliament Information System of the Parliament of the Republic of Moldova
- Vinnykova, Nataliya. "Traps of Plebiscitary Decisions". *European Political and Law Discourse*, 4(2)(2017): 21-30.